

FTAMP 14.35.19

Э.Қ. Құтымбетова (orcid -0009-0007-7526-6793)

Гуманитарлық ғылымдар магистрі, аға оқытушы
М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ., Қазақстан
e-mail: kutymbetova@mail.ru

<https://doi.org/10.55956/GJNA2160>

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРДЫҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Мақалада студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастырудағы шығармалық тақырыптарға түсініктеме берілді. Жұмыс оқытушыларға, болашақ мұғалім мамандарына қажетті материалдармен қамтылған. Студенттердің шығармашылық белсенділігін арттыратын көрсеткіштер, өз бетінше шығармашылық жұмысты ұйымдастырудағы қағидалары, эссенің белгілері, эссеге қойылатын талаптар, бағалау критерийі, студенттердің өзіндік шығармашылық жұмыстарының педагогикалық мүмкіндіктері туралы тақырыптарда ғылыми тұжырымдар жасалған. Шығармашылық процестің кезеңдері туралы білім студентке технологияны өз бетінше құруға мүмкіндік береді. Шығармашылық процесті ұйымдастыруда қажетті жағдайларды ескере отырып, шығармашылық өнімді құру тақырыбы маңызды рөл атқарады.

Тірек сөздер: студенттің өзіндік жұмысы, қағида, бағалау критерийі, эссе, шығармашылық процесс, шығармашылық өнім.

Кіріспе. Шығармашылық іс-әрекетте жеке тұлғаның қабілеттері қалыптасады және дамиды, жоғары рухани қажеттіліктер жүзеге асырылады, өзінің ерекше жеке тәжірибесін қайта өңдейді және іске асырады, жаңа құндылықтар мен мағыналар пайда болады, адамның бейімделу және адамдармен және әлеммен сындарлы қарым-қатынас жасау қабілеті артады. "Шығармашылықтың жоқтығы үшін төлем адамның нашар бейімделуі мен топтық шиеленіс қана емес, сонымен бірге барлық халықтардың толық жойылуы болады" (К.Р. Роджерс).

Шығармашылық өзіндік жұмысты ұйымдастыруға арналған тапсырмаларды әзірлеу ЖОО оқытушысынан келесі сұрақтарға жауап іздеуді талап етеді: студенттердің шығармашылық өзіндік жұмысының педагогикалық мүмкіндіктерін анықтау: оны ұйымдастырудың шарттарын белгілеу, өзіндік шығармашылық жұмысты орындау кезінде өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту процестеріне қосудың формалары мен әдістерін іздеу, студенттердің өзіндік шығармашылық жұмысының түрлерін анықтау.

Қазіргі маман түрлі жағдайында әрекет етеді, сондықтан оқытушының негізгі қабілеттерінің бірі-шығармашылық қабілеті. Сондықтан студенттерді оның шығармашылық ойлауын және жалпы шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әр түрлі іс-шараларға қосу керек, оны шығармашылық процесіне қосу керек. Шығармашылық мәселесі ғылым үшін жаңа мәселе емес, оны В.М. Бехтерев, А. Пуанкаре, В. И. Вернадский, Б. М. Кедров, П. Л. Капица сияқты танымал ғалымдар талдаған. Тағы бір нәрсе, мәселенің практикалық маңыздылығының артуы технологияны дамыту аясында оны шешуге күш салуды талап етеді.

Зерттеудің шарттары мен әдістері. Шығармашылық процесі-бұл шындықты немесе ол туралы идеяларды өзгерту арқылы пайда болатын және қызметтің жаңа, түпнұсқа өнімін жасауға бағытталған және рухани және физикалық көтерілу жағдайында жүзеге асырылатын психикалық рефлексияның ерекше түрі. Студенттерді шығармашылық кеңістікке қосу үшін олардың шығармашылық белсенділігін көрсету үшін жағдайлар жасау қажет. Студенттердің шығармашылық белсенділігінің көрсеткіштері:

* әдеттегі идеялардан, стереотиптерден, мінез-құлық реакцияларынан бас тарту:

* сананың диалогтық және метафоралық сипаты;

* шығармашылық ізденістің қарқындылығы;

* жоғары интеллектуалды белсенділік және эмоционалды реактивтілік;

* белгісіздікпен түсініксіздік жағдайында жоғары белсенділік пен өнімділікті сақтау қабілеті: жоғары деңгейде ұстау мүмкіндігі

* шығармашылық қызметке қажеттілік және ерекше эмоционалды жағдай:

* шамадан тыс жүктемелер мен сәтсіздіктер кезінде жоғары өнімділік.

Бүгінгі таңда жоғары кәсіптік білім берудің заманауи проблемасы студенттердің өзіндік шығармашылық қызметін ұйымдастырудың шарттарын іздеу болып табылады. Бұл жұмыстарда олар өздерінің өмірлік тәжірибелерін талдап, адамның өмір жолын мағыналы түрде құруға көмектесетін өзін-өзі тануды қалай жүзеге асырады?

Біз өз бетінше шығармашылық жұмысты ұйымдастыруда үш қағиданы ескеру қажет деп санаймыз.

1.Мәдениеттің поли принципі (мәдениеттің оркестрлік дыбысы). Шығармашылық жұмысты ұйымдастыру ортасының әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін есепке алу (бұл жастар мәдениеті, постмодернизм мәдениеті сияқты әлеуметтік мәдениеттердің контексттері ғана емес, сонымен қатар студенттер алатын мамандандыру шеңберіндегі университеттің, факультеттің, кәсіби мәдениеттің мәдениеті, жеке мәдениет).

2.Өнімділік принципі. Шығармашылық қызмет - түрлендіргіш, өнімді түрі. Ол репродуктивті қызметтен ерекшеленеді, ол қоршаған ортаның өзгеруіне реакция принципі бойынша емес, жаңа орта құру принципі бойынша жүзеге асырылады, нәтижесінде жаңа өнімнің пайда болуына әкеледі (А.В. Петровский, М.Г.Ярошевский және т. б.). Демек, шығармашылық қызметті ұйымдастыру шарттарын ескеру, шығармашылық арнайы құралдарды қажет ететіндігін түсіну, тақырыпты таңдаудың белгілі бір кезеңінің болуы, әр түрлі тақырыпта өзін-өзі анықтау қажет. Әр түрлі нұсқалар бар. Бұл семинарда шығармашылық шеберхананы ұйымдастыру болуы мүмкін сабақ немесе студенттерді алдыңғы курстардың шығармашылық жұмыстарымен таныстыру немесе өзекті мәселелерді ашатын дәріс материалы.

3. Рефлексия принципі. Рефлексиялық белсенділіктің шарттарын есепке алу. Бұл өзіне қатысты сыртқы позицияны алуға мүмкіндік беретін рефлексия. Дәл осы қабілет өз тәжірибесінің стереотиптерін қайта қарау жолы ретінде қарастырылуы мүмкін және Я.А.Пономаревтің айтуынша, шығармашылықтың негізгі сипаттамаларының бірі болып табылады. Адам өзі үшін басқару объектісіне айналады, бұл рефлексия ондағы барлық өзгерістерді көрсететін "айна" ретінде өзін-өзі дамытудың негізгі құралына, жеке өсудің шарты мен тәсіліне айналады.

Ондағы шығармашылық процестің кезеңдері өзгереді, өзін-өзі дамытудың негізгі құралына, жеке өсудің шарты мен әдісіне айналады.

Зерттеудің нәтижелері. Шығармашылық импульстің қайнар көзі жеке тұлғаның сыртында және ішінде болуы мүмкін, қалауына немесе талпынысына тәуелді емес және қысым мен бақылауға берілмейді, осы принциптер негізінде біз шарттарды анықтаймыз:

* Поливариант, тақырыпты таңдау мүмкіндігі: студенттер үшін проблемалардың өзектілігі мен маңыздылығы (олардың өмірі, "құрғатылмауы", қазіргі мәдениетпен, оның ішінде жастармен байланысы).

* Өзіңіздің өмірлік тәжірибеңізге, өмірлік мәселелердің мағынасына, өз өміріңіздің мағынасын субъективті сезінуге жүгіну.

* Студенттердің оқытушының жұмысын бағалау шарттарын білуі (сенім, ашық көзқарас, кез-келген көзқарастың рұқсат етілуі).

* Студенттердің шығармашылық үдерістің кезеңдерін білуі: шығармашылық импульстің пайда болуынан - шығармашылық ойға-шығармашылық ойға, ойды іске асыру кезеңіне, алынған нәтижені бағалауы. Шығармашылық процестің кезеңдері туралы білім студентке технологияны өз бетінше құруға мүмкіндік береді.

Шығармашылық процесті ұйымдастыруда қажетті жағдайларды ескере отырып, шығармашылық өнімді құру тақырыбы маңызды рөл атқарады.

Шығармашылық процесті ұйымдастыруда жұмыс тақырыбы маңызды рөл атқарады. Қазақ тілі оқыту кезінде I курста орындалатын студенттердің өзіндік шығармашылық жұмыстарының тақырыбына мысал келтірейік. Тақырып «Салауатты өмір салтын ұстану» тұжырымдамалық идеясына негізделген. Студенттерге үш модуль ұсынылады: «Университет-орта, достар», "жеке тұлға", "отбасы". Бірақ әр модульде тақырыпты ашу рефлексивті позицияны білдіреді: Мен және білім. Мен білім алушымын, мен мұғалім маманмын. Мен ата-анамын: немесе жеке маңыздылық. Осы позицияда салауатты өмір салтын ұстану керек.

Шығармашылық жұмыстарды орындаудың ең танымал түрі-эссе.

Эссе-бұл белгілі бір тақырыпты түсіндіретін және олармен байланысты жеке эсерлер мен ойларды жеткізуге тырысатын шағын көлемді және еркін композицияның прозалық композициясы. Эссе жанр ретінде курстық жұмыстардан және рефераттық жұмыстардың басқа түрлерінен ерекшеленеді. Л.Г.Антонова эссенің келесі белгілерін анықтайды:

- мәтінді ұсынудың ерекше, ерекше тәсілі (жалпылау немесе нақтылау; мазмұнды жоспарды метаморфизациялау және субъективтендіру), бұл автордың хабардарлығымен және оның мәлімдеме тақырыбындағы мәселелерге жеке бағдарлануымен негізделген;

- мәтіннің авторлық моделінің жоғарылауы; автордың ашықтығы, бағалар мен түсініктемелердегі еркіндік;

- мета-семантикалық контекстті қамтамасыз ететін прецеденттік мәтіндерді қолдану;

- әр түрлі жанрлық нұсқаларды (өзіне хат жазу, оқырмандарға жүгіну және рефлексияға шақыру, көпшілік алдында өкіну, психологиялық зерттеу немесе сыни талдау және т. б.) бір тұжырым шеңберінде біріктіруге мүмкіндік беретін жазбаның еркін, "сұйық" түрі;

- жазбаша мәтіннің " ауызша", " сөйлеушілік", бұл сөздің тақырыбын анықтайтын түсіндіруді талап етпейтін пайымдаудың табиғи тонының ерекше жеңілдігін қамтамасыз етеді.

Әдетте, эссе келесі талаптарға жауап беретін төрт бөлімнен тұрады:

1. Қысқаша мазмұны, онда:
  - * зерттеу тақырыбы мен тақырыбы анықталады немесе негізгі тезистер келтіріледі (бұл бір тезис болуы мүмкін);
  - * материалды дамытудың құрылымы мен логикасына қысқаша сипаттама беріледі;
  - * негізгі тұжырымдар тұжырымдалған.
2. Эссенің негізгі бөлігі. Эссенің бұл бөлігінде негізгі ережелер мен дәлелдер бар.
3. Қорытынды. Зерттеу нәтижелері мен алынған қорытындылар ұсынылады, шешілмеген сұрақтар және зерттеу барысында пайда болған жаңа сұрақтар көрсетілуі мүмкін.

4. Библиография.

Ғылыми нәтижелерді талқылау. Эссені бағалау критерийлерге сәйкес жүзеге асырылады.

1. 100% бағалаудың қысқаша мазмұны, егер: тақырып тақырыпқа сәйкес таңдалса; мақсат нақты анықталған; зерттеу пәні ғылым тұрғысынан қызығушылық тудырады; зерттеу тақырыбының немесе ұсынылған тезистің белгілі фактілер мен зерттеулермен байланысы орнатылған; эссе құрылымы мен негізгі тұжырымдар нақты тұжырымдалған.

2. 75% бағалаудың негізгі бөлігі және қорытындысы, егер дәлелді қолдау үшін бастапқы және қайталама көздерден барабар және орынды дәлелдер сыни және әсерлі түрде таңдалса; таңдалған дәлелдер, соның ішінде қажет болған жағдайда сұрақтың әртүрлі түсіндірмелері сыни түрде талданады және бағаланады; аргумент жіңішке және қисынды және дәйекті түрде айтылады; идеялар анық айтылады; тұжырымдар мақсатқа сәйкес келеді және күшейтіледі дәлелдермен.

Дереккөздер (библиография, ескертпелер) 15% бағалау, егер: барабар, қажетті дереккөздер анықталса және мәтінге байланысты тиімді пайдаланылса: сілтемелер мен ескертпелер дұрыс жасалып, рәсімделеді.

Эссе, әдетте, қандай да бір даулы, пікірталас жағдайына, құбылысқа, оқиғаға арналған. Эссе мәтіні мәлімделген мәселеге жауап берудің жеке тәсілі болып табылады.

Осылайша, эссе-бұл рефераттық жұмыс, оны орындау кезінде автордың зерттелетін мәселеге жеке көзқарасы алдыңғы қатарда болады. Білім алушыларға кез келген мәселеге арналған ұсынылған әдеби дереккөздерді өз бетінше зерделеу және кеңейту ұсынылады. Студент әртүрлі ұғымдармен, терминдермен жұмыс жасай отырып, материалды талдауы керек. Материалды ұсынудың логикасы автордың зерттелетін мәселенің ерекшелігі туралы көзқарасын көрсетуі керек.

Эссе-оқытушы қойған міндетті орындауда студенттің белсенділігі мен шығармашылығын қамтитын оқыту тәсілі.

Эссе студентті өзін-өзі бағалау процесіне, қол жеткізілген нәтижелердің рефлексиясына қосуға мүмкіндік береді.

Өз шешімін талап ететін маңызды мәселе - студенттерді өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту процесіне қосуға мүмкіндік беретін шығармашылық өзіндік жұмыстардың түрлерін анықтау. Біз 120-дан астам жұмысты талдадық және соның негізінде шығармашылық жұмыстардың түрлерін жіктедік.

1. Мәдениеттану немесе реферат.

2. Рефлексивті:

- өмірбаяндық, проективті;

- сипаттамалық ситуациялық;

- сипаттамалық "портрет":

3. Көркем.

Жұмыстың әр түрінің өзіндік ерекшелігі, өзіндік білім беру әлеуеті бар.

Қорытынды. Студенттердің өзіндік шығармашылық жұмыстарының педагогикалық мүмкіндіктері туралы қорытынды жасайық:

1. Кері байланысты қамтамасыз етіңіз.

2. Студенттердің өзін-өзі тану және өзін-өзі жүзеге асыру қажеттіліктерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Шығармашылық жұмыстар студенттерді өздерін, тәжірибелерін түсіну процестеріне қосады.

3. Олар өздерін құруға ықпал етеді, кеше ғана емес, сонымен бірге бүгінгі күннің үстінен көтерілуге мүмкіндік береді. Өзіңізді шығармашылық тұрғыдан өзгерту-бұл білім берудің басты міндеті, кез-келген жағдайда мұғалімдерді даярлау кезінде қойылатын міндет. Оқытушының жеке басы білім беру процесінің құралы және механизмі болғандықтан. Оқытушыдан жоғары болу мүмкін емес, дейді ежелгі адамдар. Бұл шешімді қалай түсіндіруге болады? Оқытушы не білім алушының әлеуетін шектейді, өзі шектегіш, ішкі әлемнің тарлығына, өмірді түсіндірудің бірегейлігіне және рухани миопияға байланысты жабық жүйе. Немесе оқушыға рух әлемін ашады, оны шексіз етеді, шығармашылыққа ықпал етеді, өзі шексіз, шығармашылық, яғни ашық тірі жүйе, өзін-өзі ашатын ғалам

4. Құндылықтар спектрін кеңейтуге, дүниетанымдық мәселелерді шешуге ықпал етеді. Түсіну өмірлік мәселелердің мәні «мәңгілік сұрақтар» ойды оятады, студентті өзімен де, басқа адамдармен де, жалпы мәдениетпен және өнермен диалогқа қосады. Диалог процесінде жаңа мағыналар мен әлемдер жойылады, өйткені шығармашылық процесс таным көкжиегін кеңейтеді, студентті ұтымдылықтан тыс әлемге шығарады

Рух пен түйсігі. А. Эйнштейннің: "Мен түйсігі мен шабытына сенемін. Қиял білімнен гөрі маңызды, өйткені білім шектеулі, қиял әлемдегі барлық нәрсені қамтиды, прогресті ынталандырады және эволюцияның қайнар көзі болып табылады".

5. Процеске ұжымдық және топтық қызметті қоса алғанда, өнімді қызметті қосыңыз. Жұмыстарды студенттерді белгілі бір мәселені талқылауға қосу кезінде қолдануға болады. Оларды семинарлар, шығармашылық шеберханалар, пікірталастар ұйымдастыруда қолдануға болады.

Білім тағы да таңдау алдында тұр. Әр адам (студент, оқытушы) білімді берудің сыртқы жолымен немесе өмірдің мәнін іздеудің ішкі жолымен, яғни өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту жолымен қалай жүру керектігін таңдаудан бұрын тұрады. Студенттердің шығармашылық өзіндік жұмыстары олардың өзін-өзі дамыту және ішкі әлеуетін, шынайы мәнін ашу жолымен жүруге мүмкіндік береді деп санаймыз. Шығармашылық жаңаны үздіксіз құру ретінде өмірдің мәнін құрайды, ол А.Бергсонға адам арқылы өтетін шығармашылық қалыптасу ағымы, өмірлік импульс, бастапқы нәрсе, шынайы және бастапқы шындық, оның мәніне тек түйсігі ғана ене алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Виландеберк, А.А. Оқу нәтижелерін бағалаудың жаңа технологиялары. Деңгейлік білім: әдістемелік құрал [Мәтін] / А.А. Виландеберк, Н.Л. Шубина. – СПб., 2008. – 38 б.
2. Педагогикалық білім берудегі құзыреттілік тәсіл: Ұжымдық монография [Мәтін] / ред. В.А. Козырева, Н.Ф.Радионова, А.П.Тряпицовой. - СПб., 2008. - 96 б.

3. Гуманитарлық ғылымдарды ескере отырып, педагогикалық білім берудегі құзыреттілік тәсілді іске асыру кезіндегі білім беру стратегиялары мен оқыту технологиялары / Технологиялар: әдістемелік ұсыныстар. - СПб., 2008. – 4 б.

Мақала редакцияға 24.02.23 түсті.

Э. Кутымбетова

Таразский региональный университет им. М. Х. Дулати, г. Тараз, Казахстан

ЗНАЧЕНИЕ ТВОРЧЕСКИХ САМОСТОЯТЕЛЬНЫХ РАБОТ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В статье даны разъяснения по творческим темам в организации самостоятельной работы студентов. Работа укомплектована необходимыми материалами для преподавателей, будущих учителей. Сделаны научные выводы на темы о показателях, повышающих творческую активность студентов, принципах организации самостоятельной творческой работы, признаках сочинения, требованиях к сочинению, критериях оценивания, педагогических возможностях самостоятельной творческой работы студентов. Знание этапов творческого процесса позволяет студенту самостоятельно создавать технологии. Важную роль в организации творческого процесса играет тема создания творческого продукта с учетом необходимых условий.

Ключевые слова: самостоятельная работа студента, принцип, критерий оценки, эссе, творческий процесс, творческий продукт.

E. Kutymbetova

M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan

THE IMPORTANCE OF CREATIVE INDEPENDENT WORK IN EDUCATION

Abstract. The article provides explanations on creative topics in the organization of independent work of students. The work is equipped with the necessary materials for teachers, future teachers. Scientific conclusions are made on the topics of indicators that increase the creative activity of students, the principles of organizing independent creative work, the signs of composition, the requirements for composition, evaluation criteria, pedagogical possibilities of independent creative work of students. Knowledge of the stages of the creative process allows the student to create technologies independently. An important role in the organization of the creative process is played by the theme of creating a creative product taking into account the necessary conditions.

Keywords: student's independent work, principle, evaluation criterion, essay, creative process, creative product.

References

1. Oqw nătijelerin baġalawdıñ jaña texnologiyaları [New technologies for evaluation of educational results]: methodological tool. / Vilandeberk A.A., Shubina N.L.// - St. Petersburg., 2008- P. 38 p.
2. Pedagogikalıq bilim berwdegi quzirettilik tāsıl [Competency approach in pedagogical education]: Collective monograph / V.A. Kozyreva, N.F. Radionova, A.P. Tryapitsynoi. - St. Petersburg., 2008-P.96
3. Gwmanitarlıq ġilimdardı eskere otırıp, pedagogikalıq bilim berwdegi quzirettilik tāsildi iske asırw kezindegi bilim berw strategiyaları men oqıtw texnologiyaları [Educational strategies and teaching technologies in the implementation of the competence approach in pedagogical education, taking into account humanities]: methodological recommendations. - St. Petersburg., 2008- p. 4.